

Sygnatura akt I C 280/19/7

WYROK ZAOCZNY W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 czerwca 2020 r.

Sąd Rejonowy w Szamotułach I Wydział Cywilny w następującym składzie:

sędzia Kajetan Kosterkiewicz

protokolant sekr. sąd. Jakub Lis

po rozpoznaniu w dniu 24 czerwca 2020 r. w Szamotułach

na rozprawie sprawy

z powództwa U. G.

przeciwko M. F.

o zapłatę

1. powództwo oddała;
2. kosztami postępowania obciąża powódkę;

Kajetan Kosterkiewicz

UZASADNIENIE

Powódka U. G. wniosła o zasądzenie od pozwanej M. F. kwoty 12.748 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 13.07.2018 r. do dnia zapłaty oraz kosztami postępowania. Powódka wskazała, że dysponuje wekslem podpisanym przez pozwaną i z tego tytułu dochodzi zapłaty, na dochodzoną kwotę składa się 12.698 zł niespłaconych należności wynikających z deklaracji wekslowych oraz 50 zł tytułem wezwań.

Pozwana nie zajęła stanowiska w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

Powódka U. G. w okresie 2017-2019 r. prowadziła działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w udzielaniu pożyczek za pomocą operatora bankowego (...) S.A. mającego w swojej ofercie pożyczki udzielane przez takie marki jak Sms Kredyt, A., V., Z.. Jednocześnie udzielała także samodzielnie pożyczek osobom fizycznym – łącznie co najmniej 20 pożyczek okresie 2 lat. Powódka zarejestrowana jest w Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej i jako przedmiot swojej działalności w klasyfikacji (...) uwzględniła 64.92.Z - pozostałe formy udzielenia kredytów.

W dniu 12.12.2017 r. powódka zawarła z pozwaną M. F. umowę pożyczki na kwotę 4.000 zł. Pozwana zobowiązana była do zwrotu tej sumy wraz z odsetkami w kwocie 680 zł w równych ratach miesięcznych do dnia 12.06.2019 r. Nie sporządzono odrębnej umowy pisemnej, natomiast potwierdzeniem zawarcia umowy pożyczki była deklaracja wekslowa w której treści wskazano, że M. F. „przyjmuje do wiadomości i zgadza się, że całe zobowiązanie jest natychmiast wymagalne gdyby w terminie nie została zapłacona choćby jedna rata”.

Jednocześnie przy zawarciu tej umowy pożyczki pozwana podpisała i wręczyła powódce weksel własny in blanco, do którego powołana deklaracja wekslowa została sporządzona. Pozwana złożyła podpis pod deklarację wekslową w miejscu przeznaczonym na podpisać poręczyciela.

W dniu 10.05.2018 r. powódka zawarła z pozwaną M. F. kolejną umowę pożyczki na kwotę 3000 zł. Pozwana zobowiązana była do zwrotu tej sumy wraz z odsetkami w kwocie 840 zł w równych ratach miesięcznych do dnia 10.05.2020 r. Nie sporządzono odrębnej umowy pisemnej, natomiast potwierdzeniem zawarcia umowy pożyczki była deklaracja wekslowa w której treści wskazano, że M. F. przyjmuje do wiadomości i zgadza się, że całe zobowiązanie jest natychmiast wymagalne gdyby w terminie nie została zapłacona choćby jedna rata. Jednocześnie pozwana podpisała i wręczyła powódce weksel własny in blanco do którego powołana deklaracja wekslowa została sporządzona.

Do powołanej deklaracji wekslowej nie sporządzono i nie podpisano weksła.

W dniu 8.06.2018 r. powódka zawarła z pozwaną M. F. następną umowę pożyczki na kwotę 5000 zł. Pozwana zobowiązana była do zwrotu tej sumy wraz z odsetkami w kwocie 1.588 zł w równych ratach miesięcznych do dnia 8.06.2021 r. Nie sporządzono odrębnej umowy pisemnej, natomiast potwierdzeniem zawarcia umowy pożyczki była deklaracja wekslowa w której treści wskazano, że M. F. przyjmuje do wiadomości i zgadza się, że całe zobowiązanie jest natychmiast wymagalne gdyby w terminie nie została zapłacona choćby jedna rata. Jednocześnie pozwana podpisała i wręczyła powódce weksel własny in blanco do którego powołana deklaracja wekslowa została sporządzona.

Do powołanej deklaracji wekslowej nie sporządzono i nie podpisano weksła.

W dniu 12.07.2018 r. powódka wypełniła weksel in blanco o kwotę 12.748 zł oraz datę płatności: 12.07.2018r.

W dniu 10.09.2018 r. powódka wezwała pozwaną do zapłaty nie wskazując jednakże jakiej kwoty żąda od pozwanej. W dniu 10.12.2018 r. powódka wezwała pozwaną do wykupienia weksła wskazując że zobowiązanie wynosi 12748 zł i obejmuje sumę 50 zł tytułem wezwania.

Dowód: weksel in blanco k. 5 (oryginał złożony w kasie pancерnej tutejszego Sądu); deklaracja wekslowa z dn. 12.12.2017 r. k. 6, deklaracja wekslowa z dn. 10.05.2018 r. k. 7, deklaracja wekslowa z dn. 8.06.2018 r. k. 8, wezwanie do zapłaty k. 9-10, wezwanie do wykupu weksła k. 11-12, zeznania powódki k. 67-67v, dane z (...).

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił na podstawie dokumentów dołączonych od akt sprawy oraz zeznań powódki; uznano, że złożone do akt kserokopie dokumentów potwierdzają istnienie oryginałów o tożsamej treści, czego strony nie kwestionowały, nie było też podstaw by podważać tą okoliczność z urzędu. Pozwana nie wypowiedziała się co do okoliczności postulowanych w pozwie, twierdzenia pozwu uznano natomiast za prawdziwe i nie budzące wątpliwości (art. 339 § 2 kpc), potwierdzone nadto kopiami dokumentów.

Sąd Rejonowy zważył, co następuje:

Powódka dochodziła roszczenia powołując się na zobowiązanie abstrakcyjne płynące z wystawionego przez pozwaną weksła niezupełnego. Dysponowała przedstawionym Sądowi wekslem zawierającym podpis pozwanej, w którym jako sumę wekslową wskazano 12.748 zł a jako wystawcę określono pozwaną.

Dołączony do pozwu dokument niewątpliwie stanowi prawidłowo sporządzony weksel własny – posiada on wszystkie wymagane cechy opisane w art. 101 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 160, dalej jako PrWeks). Zgodnie z art. 104 prawa wekslowego, odpowiedzialność wystawcy weksłu własnego jest taka sama, jak akceptanta weksłu trasowanego. Przepis ten odsyła do art. 28 prawa wekslowego, zgodnie z którym przez przyjęcie trasat zobowiązuje się do zapłacenia weksłu w terminie płatności. W razie niezapłacenia służy posiadaczowi weksłu, chociażby był wystawcą, bezpośrednio roszczenie z weksłu przeciw akceptantowi o wszystko, czego żądać można na podstawie art. 48 i 49. Stosownie do art. 48 prawa wekslowego, posiadacz weksłu może żądać od zobowiązanego zwrotnie: nieprzyjętej lub niezapłaconej sumy wekslowej wraz z odsetkami, jeżeli

je zastrzeżono; odsetek od wysokości sześć od sta, a przy wekslach, wystawionych i płatnych w Polsce, odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia płatności; kosztów protestu, dokonanych zawiadomień, tudzież innych kosztów; prowizji komisowej, która w braku umowy wynosi jedną szóstą od sta od sumy wekslowej i nie może przekroczyć tej stopy.

Powstałe w ten sposób zobowiązanie wekslowe ma charakter samodzielny i abstrakcyjny, a więc niezależny od podstawy prawnej, która spowodowała jego zaciągnięcie. Jeżeli posiadaczem weksla jest remitent, czyli pierwszy wierzyciel – jak w sprawie niniejszej - przysługują mu bowiem dwa roszczenia: ze stosunku podstawowego (kausalnego) oraz z weksla. Wybór między nimi należy do wierzyciela, który może tylko raz uzyskać zaspokojenie swojej wierzytelności. Wręczając i przyjmując weksel, strony obejmują swoją wolą jego funkcję zabezpieczającą (causa cavendi), z której wynika, że inkorporowana w nim wierzytelność ma ułatwić zaspokojenie wierzyciela w ramach stosunku podstawowego. Weksle gwarancyjne in blanco wykorzystywane są między innymi dla zabezpieczenia wierzytelności oraz ewentualnych roszczeń o naprawienie szkody lub roszczeń o zwrot udzielonego kredytu. Najczęściej osoba, której udzielane jest zabezpieczenie, otrzymuje weksel in blanco (art. 10 ustawy prawo wekslowe), z upoważnieniem do jego wypełnienia przez wpisanie w nim kwoty, na którą opiewa zabezpieczona wierzytelność, jako sumy wekslowej, i dnia wymagalności zabezpieczonej wierzytelności, jako terminu płatności weksla, oraz innych postanowień, niezbędnych w myśl art. 1 lub art. 101 pr. weksl. Upoważnienie to stanowi element porozumienia osoby wręczającej weksel in blanco i jego odbiorcy. Jeżeli oświadczenie osoby wręczającej weksel in blanco ma formę pisemną, wspomniane porozumienie nazywane jest zwyczajowo deklaracją wekslową (zob. uchwałę połączonych I.: Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 1972 r., III PZP 17/70, OSNCP 1973, nr 5, poz. 72 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 1997 r., I CKN 48/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 124, z dnia 31 maja 2001 r., V CKN 264/00, nie publ. i z dnia 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04, nie publ.).

Z powyższego wynika, że dochodząc wierzytelności wekslowej wierzyciel nie jest zobligowany wykazywać podstawy prawnej zobowiązania, może powołać się tylko na treść weksla. W stosunkach między wystawcą a remitentem samodzielność zobowiązania wekslowego ulega jednak złagodzeniu, wystawca może bowiem w określonych okolicznościach odwoływać się do stosunku podstawowego i wskazywać, że wypełnienie weksla in blanco nastąpiło w sprzeczności z deklaracją wekslową, bowiem sprzeczne z tą deklaracją jest wypełnienie weksla na zabezpieczenie nieistniejącej wierzytelności bądź wierzytelności uznanej za nieważną tudzież bezskuteczną.

Powódka w sprawie niniejszej nie odwoływała się do stosunku podstawowego lecz wyraźnie i to niejednokrotnie wskazywała, że dysponuje wierzytelnością płynącą z weksla i w powołaniu na abstrakcyjność tego zobowiązania dochodziła zapłaty.

Pozwana nie wypowiedziała się co do okoliczności dotyczących wystawienia i wypełnienia weksla jak również zgodności wypełnienia weksla z deklaracją wekslową, nie odwoływała się także do stosunku podstawowego.

Pomimo abstrakcyjności zobowiązania wekslowego, w ocenie Sądu rozpoznającego sprawę niniejszą zachodziły jednakże podstawy do ustalenia z urzędu stosunku podstawowego łączącego strony.

W pierwszej kolejności Sąd wskazuje, że powódka udzieliła pozwanej trzech pożyczek działając jako przedsiębiorca. W przedmiotowym okresie czasu 2017-2019 roku prowadziła działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w udzielaniu pożyczek za pomocą operatora bankowego (...) S.A. mającego w swojej ofercie pożyczki udzielane przez takie marki jak Sms Kredyt, A., V., Z.. Jednocześnie udzielała także samodzielnie pożyczek osobom fizycznym – łącznie co najmniej 20 pożyczek okresie 2 lat. W tutejszym Sądzie tylko po 2018 roku zarejestrowano 18 spraw z powództwa U. G. przeciwko osobom fizycznym o zapłatę, w tym część spraw o zapłatę z weksla, co pozwala domniemywać, że pożyczek tych było więcej niż deklarowana przez powódkę liczba.

Zgodnie z treścią art. 43¹ kc (Dz.U. z 2017 r., poz. 459 t.j.), przedsiębiorcą jest m.in. osoba fizyczna prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową.

Z kolei w myśl art. 3 ustawy Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2018 r. poz. 646), działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły.

Poza sporem pozostawało, że taką działalność gospodarczą powódka prowadziła jako pośrednik przy udzielaniu pożyczek. Jednocześnie Sąd staje na stanowisku, że udzielanie przez powódkę w lokalu swojego przedsiębiorstwa pożyczek bezpośrednio konsumentom, w sposób nastawiony na zysk, we własnym imieniu i do tego przez co najmniej dwa lata w sposób ciągły, kwalifikuje ją w zakresie prowadzenia tej działalności jako przedsiębiorcę. Sąd nie mógł też pominąć, że powódka w okresie zaledwie 4 miesięcy udzieliła samej tylko pozwanej trzech pożyczek, a w Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej i jako przedmiot swojej działalności w klasyfikacji (...) uwzględniła 64.92.Z.

Zgodnie z treścią rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (...) z dnia 24.12.2007 r. (Dz.U.z 2007 r. nr 251, poz. 188), podklasa 64.92.Z. obejmuje działalność związaną z usługami finansowymi dotyczącymi przede wszystkim udzielania kredytów przez instytucje nieobjęte pośrednictwem pieniężnym, tj.: udzielanie kredytów konsumpcyjnych, finansowanie handlu międzynarodowego, zapewnienie długoterminowego finansowania działalności przemysłowej, pożyczki pieniężne poza systemem bankowym, udzielanie kredytów mieszkaniowych przez specjalistyczne instytucje, nieprzyjmujące depozytów, udzielanie pożyczek pod zastaw (np. działalność lombardów).

Okoliczności te pozwalają uznać powódkę za przedsiębiorcę i w ramach trzech zawartych z pozwaną umów pożyczek potraktować ją jako profesjonalistę w obrocie

a pozwaną jako konsumenta w rozumieniu art. 22¹ kc. Jednocześnie powódka w ramach tego kontraktu posługiwała się wobec pozwanej drukiem deklaracji wekslowej – sporządzonym w ramach swojej działalności i do tego powtarzalnym.

Przesądżając że powódka działała w ramach stosunku podstawowego zawartego z pozwaną jako przedsiębiorca, a w ramach niniejszego postępowania przedstawiła Sądowi wyłącznie roszczenie płynące z weksla, Sąd uznał że okoliczność ta uprawnia i obliguje do kontroli stosunku podstawowego łączącego strony bez oczekiwania na zarzut ze strony pozwanej.

Podstawy takiego działania należy upatrywać w zapisach dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. W preambule dyrektywy wskazano, że obowiązkiem Państw Członkowskich jest zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków; ogólnie rzecz biorąc, konsumenci nie znają norm prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów i usług obowiązujących w innych Państwach Członkowskich; (...); aby ułatwić ustanawianie rynku wewnętrznego i chronić obywatela jako konsumenta nabywającego towary i usługi na podstawie umów, które podlegają prawom innych Państw Członkowskich, istotne jest eliminowanie nieuczciwych warunków z tych umów; w ten sposób sprzedawcy towarów i dostawcy usług uzyskają wsparcie związane z prowadzoną przez nich działalnością sprzedaży towarów i świadczenia usług zarówno w kraju, jak i na obszarze rynku wewnętrznego; zatem stymulowanie konkurencji przyczyni się do wzrostu możliwości wyboru dla obywateli Wspólnoty jako konsumentów.

Z kolei zgodnie z treścią art. 3 ust. 1 dyrektywy Rady, warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Z kolei art. 3 ust. 2 dyrektywy wskazuje, że warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Sposób interpretacji podanego zapisu Dyrektywy wskazany został w szeregu orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, m.in. z dnia 13.09.2018 r. w sprawie C/176/17 (...) S.A. w B. przeciwko M. W. EU:C:2018:711), z dnia 28 listopada 2018 W sprawie C#632/17 (...) ((...)) Bank (...) S.A. przeciwko J. M. ((...):EU:C:2018:963), przede wszystkim jednak w wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 7 listopada 2019 r. w sprawach połączonych C#419/18 i C#483/18.

W wyroku tym (...) wskazał, że artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. 10 ust. 2 dyrektywy (...) należy interpretować w ten sposób, że w wypadku gdy sąd krajowy ma poważne wątpliwości co do zasadności roszczenia opartego na wekslu własnym, który służy zabezpieczeniu wiarytelności wynikającej z umowy kredytu konsumenckiego, oraz gdy ten weksel własny początkowo został wystawiony przez wystawcę jako weksel in blanco, a następnie uzupełniony przez remitenta, sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter, i w tym zakresie może zażądać od przedsiębiorcy przedstawienia pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby móc zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z tych dyrektyw.

Trybunał wskazał także, że artykuł 1 ust. 1, art. 3 ust. 1, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, takim jak będące przedmiotem postępowania głównego, które w celu zabezpieczenia zapłaty wiarytelności wynikającej z umowy o kredyt konsumencki zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem umożliwiają określenie w tej umowie zobowiązania kredytobiorcy do wystawienia weksla własnego in blanco i które uzależniają zgodność z prawem wystawienia takiego weksla własnego od uprzedniego zawarcia porozumienia wekslowego określającego warunki, na jakich taki weksel może zostać uzupełniony, z zastrzeżeniem – czego zbadanie należy do sądu odsyłającego – że postanowienie to i to porozumienie są zgodne z art. 3 i 5 tej dyrektywy oraz art. 10 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG.

Odnotowania wymaga, że zgodnie z treścią art. 249 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz.Urz. UE 2006 (...)), dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Natomiast z zasady lojalności wyrażonej w treści art. 10 Traktatu wynika, że państwa członkowskie podejmują wszelkie właściwe środki ogólne lub szczególne w celu zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu lub z działań instytucji Wspólnoty. Mając na uwadze tak sformułowane tezy stanowiące podstawę procedowania, uprawnieniem i obowiązkiem Sądu było następnie badanie ważności i skuteczności zapisów umowy łączącej strony jako stosunku podstawowego co w konsekwencji mogło doprowadzić do uznania dochodzenia roszczeń powoda jako sprzecznych z klauzulą generalną.

Odpowiednik powołanego art. 3 dyrektywy Rady znajduje się w treści art. 385¹ § 1-4 kodeksu cywilnego, stanowiącym, że postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje.

Podsumowując powyższe rozważania należy wskazać, że Sąd rozstrzygający w sprawie niniejszej skorzystał w takim zakresie z dowodu z zeznań powódki oraz treści umowy/deklaracji wekslowej, w jakim konieczne było ustalenie czy powódka w zapisach kontraktu z pozwaną stanowiącym podstawę naliczenia kwot widniejących w wekslu zawarła sformułowania naruszające zbiorowe interesy konsumentów.

Kontrola, czy dany zapis umowy stanowi niedozwoloną klauzulę umową może mieć charakter indywidualny w toku postępowania lub też abstrakcyjny w ramach procedowania przez Sądem Ochrony Konkurencji i Konsumentów w trybie art. 479³⁶–479⁴⁵ kpc. Prawomocny wyrok (...) i wpisanie danej klauzuli do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, zwalnia Sąd w sprawie incydentalnej od badania przesłanek z art. 385¹ kc.

Stosownie bowiem do treści art. 479⁴³ kc, prawomocny wyrok (...) ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 kpc.

Należy dalej podkreślić, że w ramach badania indywidualnego uznania postanowień wzorca umowy za niedozwolone Sąd dokonuje oceny wzorca celem ustalenia, czy zawarte w nim klauzule mają charakter niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ k.c. Niedozwolone postanowienia umowne przewidziane w art. 385¹– 385³ k.c., to konstrukcja mająca na celu ochronę konsumenta przed niekorzystnymi postanowieniami umowy łączącej go z profesjonalistą. Ocena nieuczciwego charakteru postanowienia wzorca umownego w ramach kontroli abstrakcyjnej, pod kątem przesłanek określonych w art. 385¹k.c., wymaga dokonania przez sąd weryfikacji „przyzwoitości” konkretnej klauzuli. Sąd musi zbadać, czy oceniane postanowienie wzorca jest sprzeczne z ogólnym wzorcem zachowań przedsiębiorców wobec konsumentów, jaki należy zrekonstruować w warunkach gospodarki wolnorynkowej. Powinien ustalić, jak wyglądałyby prawa lub obowiązki konsumenta w braku takiej klauzuli. Jeżeli konsument byłby w lepszej sytuacji, gdyby konkretnego postanowienia wzorca nie było, należy przyjąć, że ma ono charakter nieuczciwy. Natomiast w sytuacji, gdy nie jest możliwe stwierdzenie, w jaki sposób zakres praw i obowiązków stron w określonym obszarze normowany jest przez przepisy prawa, które znalazłyby zastosowanie w braku ocenianego postanowienia zaczerpniętego z wzorca, ocena uczciwego charakteru postanowienia wymaga odwołania się do opartego na dobrych obyczajach w gospodarce rynkowej wzorca zachowań przedsiębiorców, zrekonstruowanego z założeniem, że to konsument ma być głównym beneficjentem rywalizacji między przedsiębiorcami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2007 roku, sygn. akt III SK 23/06, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2007 roku, sygn. akt III SK 19/07, niepubl.). Treść art. 385¹ kc formułuje cztery przesłanki statuujące uznanie konkretnego postanowienia za niedozwoloną klauzulę umowną; konieczne jest zatem stwierdzenie, że spełnia je ono łącznie: nie zostało uzgodnione indywidualnie z konsumentem (zostało narzucone konsumentowi), nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron, ukształtowane w ten sposób prawa i obowiązki pozostają w sprzeczności z dobrymi obyczajami, ukształtowane w ten sposób prawa i obowiązki rażąco naruszają interesy konsumenta.

Strony badanego stosunku prawnego nie zawarły odrębnej tradycyjnej umowy pożyczki a sama treść i istota pożyczki wyrażona została w treści trzech deklaracji wekslowych.

W umowach tych zawarto sformułowanie: „M. F. przyjmuje do wiadomości i zgadza się, że całe zobowiązanie jest natychmiast wymagalne gdyby w terminie nie została zapłacona choćby jedna rata”. Zapis ten zatem powoływał postawienie w stan natychmiastowej wymagalności całego zobowiązania konsumenta gdyby spóźnił się z płatnością jednej raty choćby o jeden dzień.

Dokonując analizy powołanego postanowienia umownego w oparciu o powołane wyżej kryteria, Sąd nie miał wątpliwości, że pożyczkobiorca był konsumentem, zaś pożyczkodawca działał jako przedsiębiorca w ramach wykonywanej działalności gospodarczej. Konsument nie miał przy tym wpływu na treść postanowień umowy, a zatem należało uznać, że nie były one z nim uzgadniane indywidualnie. Powódka nie przedstawiła żadnego dowodu na okoliczność, że konsument miał możliwość prowadzenia negocjacji lub też innego wpływu na treść postanowień przedmiotowego wzorca. Kwestionowane postanowienia nie były zatem wynikiem negocjacji, lecz jednym z elementów wzorca umowy. Ustawa wprost uznaje postanowienia przejęte z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi za nie uzgodnione indywidualnie - art. 385¹ § 3 zdanie 2 k.c. W razie wątpliwości ciężar dowodu, że dane postanowienia nie spełniają przesłanek klauzuli generalnej spoczywa na przedsiębiorcy – art. 385¹ § 4 k.c. Aby obalić domniemanie, że klauzula umowna zgodna, z którąś z przykładowych klauzul wymienionych w art. 385³ k.c. nie jest niedozwolonym postanowieniem umownym należy wykazać, że została ona uzgodniona indywidualnie lub, że nie kształtuje praw i obowiązków konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając ich interesy mimo swego „niedozwolonego” brzmienia, tzn. nie spełnia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Dowód ten nie został w sprawie przeprowadzony.

Ustawodawca zastosował formułę negatywną, stanowiąc, że ocena dopuszczalności klauzul nie dotyczy postanowień określających główne świadczenia stron, w tym ceny lub wynagrodzenia, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Wprawdzie ustawodawca nie określił, co należy rozumieć przez sformułowanie „główne świadczenia stron”, ale należałoby sądzić, że z reguły są to takie elementy konstrukcyjne umowy, bez których uzgodnienia nie doszłoby do jej zawarcia czyli tzw. *essentialia negotii* (por. wyrok SO w Warszawie z dnia 24.09.2012 r. sygn. XVII AmC 1385/11). W realiach sprawy niniejszej, nie wynikało zarówno z treści pozwu jak i z zapisów umowy by zapis o natychmiastowej wymagalności warunkował zawarcie umowy, kwestia ta stanowiła świadczenie uboczne. Główne świadczenia stron z tytułu zawartej umowy polegają bowiem: dla przedsiębiorcy na udzieleniu pożyczki gotówkowej, zaś konsumenta na terminowej spłacie pożyczki (zapłacie „ceny”). Dlatego też nie można uznać powołanego zapisu za zobowiązanie w zakresie głównego świadczenia strony.

Do rozstrzygnięcia pozostała zatem okoliczność, czy powołane postanowienia umowne kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy stosowanie do treści art. 385¹ § 1 k.c.

Pojęcie „dobrych obyczajów” na które powołuje się przepis to reguły postępowania niesprzeczne z etyką, moralnością i aprobowanymi społecznie obyczajami. Za sprzeczne z dobrymi obyczajami można uznać także działania zmierzające do niedoinformowania, dezorientacji, wywołania błędnego przekonania konsumenta, wykorzystania jego niewiedzy lub naiwności, a więc o działanie potocznie określane jako nieuczciwe, nierzetelne, odbiegające od przyjętych standardów postępowania. Pojęcie „interesów konsumenta” należy rozumieć szeroko, nie tylko jako interes ekonomiczny. Mogą tu bowiem wejść w grę także inne aspekty, jak choćby zdrowie konsumenta (i jego bliskich), jego czasu zbędnie traconego, dezorganizacji toku życia, przykrości, zawodu itp. Jednocześnie ustawodawca wymaga, by naruszenie interesów konsumenta było w stopniu „rażącym”, które to określenie odnosi się do wypadków znacznego, szczególnie doniosłego odbiegania przyjętego uregulowania od zasad uczciwego wyważenia praw i obowiązków w łączącym strony stosunku prawnym. Rażąco naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję praw i obowiązków na jego niekorzyść w określonym stosunku obligacyjnym. Pełnię treści pojęciu „dobrych obyczajów” (w szczególności w stosunkach umownych między profesjonalistą a konsumentem) nadaje judykatura – przykładowo w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2005 roku, sygn. akt I CK 832/04, IC Biul. SN 2006, nr 2, s. 86 wskazano, że za „sprzeczne z dobrymi obyczajami” należy uznać wprowadzenie klauzul godzących w równowagę kontraktową, „rażące naruszenie interesów konsumenta” zaś polega na nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku umownym.

W świetle powyższego, Sąd uznał że powołane już wyżej zapisy o natychmiastowej wymagalności całej kwoty pożyczki w razie najmniejszego opóźnienia w płatności jednej raty stanowią niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

Istotą udzielenia konsumentowi pożyczki jest wzajemna zgoda na spłacanie przez niego należności w ratach, przy czym niespłacanie przez konsumenta rat pożyczki winno gwarantować przedsiębiorcy możliwość wypowiedzenia umowy przed terminem. Sytuacje życiowe wymagają jednak, by opóźnienie w płatności rat nie skutkowało natychmiastową wymagalnością całości zobowiązania lecz obligować winny przedsiębiorcę do wezwania konsumenta celem uregulowania opóźnienia i wyznaczenia mu dodatkowego terminu. Brak lub opóźnienie w płatności wynikać może z szeregu okoliczności, tym błędów księgowania, choroby czy wypadku konsumenta, n zawsze jest wynikiem jego celowego działania nastawionego na wzbogacenie się kosztem pożyczkodawcy, a takiego celowego działania nie można domniemywać. Dobre obyczaje to uczciwe zasady postępowania i ustalone zwyczaje w ujęciu etyczno-moralnym, a na ich treść składają się elementy etyczne i socjologiczne kształtowane przez oceny moralne i społeczne stanowiące uzupełnienie porządku prawnego. Przez dobre obyczaje rozumiemy pewien powtarzalny wzorzec zachowań, który jest aprobowany przez daną społeczność lub grupę. Są to pozaprawne normy postępowania, którymi przedsiębiorcy winni się kierować. W szczególności zaś, dobre obyczaje to normy postępowania polecające nienadużywania w stosunku do słabszego uczestnika obrotu posiadanej przewagi ekonomicznej. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego we

Wrocławiu z 13 listopada 1991 r., I ACr 411/91, Wokanda 1992/4, J. Szwaja w: Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji – Komentarz, Warszawa 2000, str. 122-133, R. Stefanicki, Dobre obyczaje w prawie polskim, Przegląd Prawa Handlowego, 2002/5, wyrok SO w Warszawie z dnia 16 stycznia 2013 r., w sprawie o sygn. akt XVII AmC 5406/11).

W niniejszej sprawie działania pożyczkodawcy który w umowie pożyczki zapisuje klauzulę natychmiastowej wymagalności roszczenia w razie opóźnienia w płatności choćby jednej z rat i choćby o jeden dzień niewątpliwie naruszają zasadę dobrych obyczajów i są rażąco sprzeczne z dobrem konsumenta.

Potwierdzeniem powyższych rozważań jest szereg tożsamyh do powyższego zapisów umów dodanych do listy niedozwolonych klauzul konsumenckich UOKiK.

Pod numerem 5760 figuruje klauzula wynikająca z wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 28.05.2014 r. sygn. XVII AmC 9142/12, w którym za niedozwolona klauzulę konsumencką uznano sformułowanie: "Sprzedający zastrzega sobie natychmiastową wymagalność nieuiszczonej ceny na wypadek uchybienia terminom poszczególnych rat". Zapis ten jest tożsamy z zapisem stosowanym przez powódkę w umowie z pozwaną.

Podobnej treści sformułowania odnaleźć można w szeregu innych wpisanych na listę UOKiK klauzul niedozwolonych:

Nr 198 - Sygn. akt XVII Amc 31/04 „Jeżeli powstanie zaległość w płaceniu rat klient zobowiązuje się do natychmiastowej spłaty na rzecz D.F. Sp. z o.o. zaległości wraz z należnymi odsetkami w wysokości 0,15 % za każdy dzień zwłoki”

Nr 224 - Sygn. akt XVII Amc 107/03 „W stosunku do uczestnika Programu ze zrealizowaną asygnatą towarową, a który (...) nie dokonał w terminie wpłaty dwóch rat miesięcznych, (...) zażąda natychmiastowej i przedterminowej spłaty wszystkich rat kompletnych wraz z należnymi odsetkami ustawowymi za każdy dzień zwłoki. Odsetki naliczane będą od pełnej kwoty zadłużenia”

Nr 379 - Sygn. akt XVII Amc 48/04 „Jeżeli powstanie zaległość w płaceniu rat, Uczestnik gremium zobowiązuje się do natychmiastowej wpłaty na rzecz (...) zaległości wraz z odsetkami w wysokości 0,1% za każdy dzień zwłoki”

Nr 479 „W stosunku do Klienta, który otrzymał pożyczkę, a który: a) nie dokonał w terminie wpłaty jednej raty miesięcznej mogą zostać naliczone odsetki karne w wysokości 0,3% za każdy dzień zwłoki, b) nie dokonał w terminie wpłaty dwóch rat miesięcznych (...) może żądać natychmiastowej i przedterminowej spłaty wszystkich rat kompletnych wraz z odsetkami karnymi w wysokości 45% w skali roku. Kwota pożyczki wraz z całym wynagrodzeniem należnym (...) staje się natychmiast wymagalna.”

Ostatecznie zatem Sąd uznał, że bezskuteczne wobec pozwanej są zapisy każdej z trzech umów o treści: M. F. „przyjmuje do wiadomości i zgadza się, że całe zobowiązanie jest natychmiast wymagalne gdyby w terminie nie została zapłacona choćby jedna rata”.

Uznanie danego zapisu za bezskuteczny wobec konsumenta powoduje uznanie, że zapisu tego wobec pożyczkobiorcy się nie stosuje i roszczenia z umów pożyczek nie stały się natychmiast wymagalne po upływie terminu płatności jednej z rat. Skoro natomiast terminy ostatecznej płatności pożyczek ustalone zostały na dzień: 12.06.2019 r., 10.05.2020 r., 8.06.2021 r., a powódka umów tych nie wypowiedziała, należało uznać, że roszczenia z nich wynikające stają się wymagalne z upływem okresu na jaki pożyczka została udzielona; odpowiednio: 13.06.2019 r., 11.05.2020 r., 8.06.2021 r. Powódka wypełniła natomiast weksel w dniu 12.07.2018 r., zatem w dacie w której roszczenie płynące z żadnej z umów nie było wymagalne. Weksel wypełniony został zatem w sposób sprzeczny z deklaracją wekslową i na jego podstawie powódka nie może dochodzić zapłaty.

Należy w tym miejscu wskazać, że powódka nie była też uprawniona do wypełnienia weksla o kwoty niezapłaconych poszczególnych rat po ich terminie płatności, albowiem roszczenie z umowy pożyczki płatnej w ratach nie ma

charakteru roszczenia okresowego, jest to roszczenie o zapłatę całej kwoty pieniężnej, płatnej przez pożyczkodawcę w ratach. Rozłożenie świadczenia pieniężnego na raty nie czyni go bowiem świadczeniem okresowym (tak SN w uzasadnieniu wyroku z dnia 18 maja 2012 r. w sprawie IV CSK 490/11, podobnie w uchwale z dnia 21 października 2015 r. w sprawie III CZP 67/15, OSNC rok 2016, nr 10, poz. 116, SA w Ł. w wyroku z dnia 28 lutego 2018 r., I ACa 889/17, niepubl.). Wprawdzie każda z rat po jej terminie płatności stała się wymagalna, nie powodowało to natomiast powstania wymagalności całości roszczenia, a z deklaracji wekslowej nie płynęło uprawnienie do wypełnienia weksla w toku stosunku zobowiązaniowego, lecz po powstaniu wymagalności całego roszczenia płynącego z umowy pożyczki.

Powyższe rozważania implikują uznanie roszczenia powódki opartego wyłącznie na wekslu za niezasadne, albowiem weksel został wypełniony niezgodnie z deklaracją wekslową – przed powstaniem wymagalności roszczenia płynącego z umowy.

Sąd zauważa ponadto, że wyłącznie pierwsza z umów posiadała zabezpieczenie w postaci weksla. Weksel in blanco podpisany przez pozwaną i wręczony powódce dotyczył bowiem wyłącznie pierwszego stosunku łączącego strony, a przy kolejnych zawieranych umowach i deklaracjach wekslowych pozwana nie podpisywała kolejnych weksli. Należy mieć na względzie, że roszczenie abstrakcyjne płynące z weksla mające charakter samodzielny nie jest wprawdzie bezpośrednio związane ze stosunkiem które ma zazwyczaj zabezpieczać i w klasycznym przypadku weksla zupełnego – jest on wypełniony o z góry określoną kwotę pieniężną wraz z datą płatności. Sytuacja ma jednak charakter odmienny w przypadku weksla in blanco, kiedy suma pieniężna płynąca z weksla nie jest jeszcze pewna. Aby uściślić na jaką kwotę weksel może zostać wypełniony, wystawca weksla składa oświadczenie (pisemne lub ustne) w postaci deklaracji określając zasady wypełnienia weksla. Przy wekslu niezupełnym roszczenie abstrakcyjne z niego płynące jest więc określone, a do uzupełnienia pozostaje kwota i data płatności weksla. Weksel in blanco jest zatem bezpośrednio powiązany z deklaracją wekslową i łącznie stanowią one o zobowiązaniu wystawcy weksla. Oznacza to zatem, że do weksla już została przypisana deklaracja wekslowa, a wystawca wręczając weksel domaga się jej respektowania. Nie sposób uznać, że zobowiązanie wekslowe może powstać bez podpisania i wręczenia weksla. Podobnie – nie sposób uznać, że weksel kreujący zobowiązanie abstrakcyjne może zostać wykorzystany do stosunku zobowiązaniowego, które powstaną w przyszłości, a którego wystawca w ogóle w chwili podpisania weksla nie przewidywał. Skoro weksel in blanco i deklaracja wekslowa stanowią formalną jedność, to nie sposób uznać, że zobowiązanie wekslowe może powstać przez samo wypełnienie deklaracji wekslowych. To nie deklaracja wekslowa kreuje bowiem powstanie zobowiązania wekslowego, ale wystawienie weksla. Jeśli w ślad za złożeniem oświadczenia w postaci deklaracji wekslowej nie idzie wystawienie weksla, zobowiązanie wekslowe nie powstaje.

W realiach sprawy niniejszej pozwana wręczyła powódce tylko jeden weksel do którego przynależy deklaracja wekslowa złożona jednocześnie. Kolejne dwie deklaracje wekslowe nie mogą zatem powodować powstanie zobowiązania wekslowego, bowiem kolejnych dwóch weksli pozwana nie podpisała. Taki sposób interpretacji zapisów ustawy prawo wekslowe wynika też z doniosłości weksla i jego abstrakcyjnego charakteru. Wymogi formalne weksla i świadomość złożenia podpisu pod takim dokumentem nie mogą zostać zastąpione późniejszym złożeniem oświadczenia w formie kolejnej deklaracji wekslowej i „podciągnięcia” jej pod już wcześniej wystawiony i podpisany weksel wraz z deklaracją, stanowiłoby to ominięcie przepisów ustawy i rodziłoby daleko idące konsekwencje.

Powódka mogła zatem uzupełnić weksel jedynie o sumę wynikającą z pierwszej deklaracji wekslowej, brak było podstaw by wypełniać weksel o kwoty wynikające z dwóch kolejnych kwot pożyczek do których sporządzone zostały kolejne dwie deklaracje wekslowe. Niemniej, także w przypadku pierwszej z pożyczek weksel wypełniony został przedwcześnie i niezgodnie z tym porozumieniem wekslowym stąd roszczenie nie podlegało uwzględnieniu.

Ostateczne należy także wskazać, że kwota odsetek umownych kapitałowych wynikająca z pierwszej umowy pożyczki przewyższała odsetki maksymalne obowiązujące przy kredycie konsumenckim przy założeniu że suma należności głównej winna maleć proporcjonalnie do dokonywanych spłat. Odsetki te maksymalnie mogły wynosić 565,48 zł (art. 359 § 2¹ kpc). Nadto powódka naliczała odsetki umowne (kapitałowe) należne po dacie przyjętej przez nią za datę wymagalności i po dacie wypełnienia weksla, co jest niedopuszczalne

Mając powyższe na względzie, roszczenie powódki podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 kpc obciążając nimi powódkę jako osobę przegrywającą proces w całości.

sędzia Kajetan Kosterkiewicz